

Торгівля у добу козацтва в Україні (на прикладі Запорізької Січі)

Запорізькі козаки мешкали окремо, незалежним від інших держав співтовариством, у низов'ях Дніпра, південніше порогів річки. Вдале розташовування Запорізької Січі на перетині водних та сухопутних торгових шляхів сприяло налагодженню товарообміну між сусідніми державами. Можна навіть стверджувати, що вся торгівля у другій половині XVI – XVIII ст. була «в руках» запорозьких козаків і велася за їхнього посередництва.

На Запорожжі та інших південних окраїнах про землеробство не знайдено документальних свідчень аж до Національно-визвольної війни середини XVII ст., тому основний дохід складала торгівля від рибальства та пасічництва. Як і в усіх інших народів, у запорозьких козаків існував натуральний обмін, не виключаючи, зрештою, і використання монет. Засобом пересування по воді служили човни: чайки або галери, по дорогах – «мажі» або «паровиці», тобто великі чумацькі вози, запряжені волами, по парі на кожен віз.

У Росії козацька старшина купувала коштовні соболіні хутра та хутро з горностаю. Значний попит в Україні був на металічні вироби тульських майстрів, а також на папір, книги. З України до Росії вивозили кожухи, мед, віск, скляний посуд, полотно, поташ і селітру. До Польщі, Нідерландів, Німеччини, Туреччини, Італії транзитом перевозилося соболіне хутро з Росії.

На Запорізькі землі з інших частин України надходили продукти землеробства, перш за все це хліб, а також сіль, залізо, одяг, взуття.

Торгівля запорожців із турками розпочалася у дуже ранні часи. За договором 1649 р. турецького султана з Військом Запорозьким і народом руським козаки отримали дозвіл на вільне плавання Чорним морем. Війську Запорозькому дозволено було мати у Стамбулі власного представника купецьких інтересів, а султан наказав призначити власного намісника, на якого покладался обов'язок видавати за власним підписом і печаткою паспорти запорозьким купцям для їх плавання на суднах з правом стягати за кожний паспорт лише по одному червонцю. В разі недотримання командиром судна якихсь з умов, покаранню підлягав лише він сам, без перешкод для подальшого плавання судна. Турки зобов'язувалися повертати запорозьким купцям робітників, що втекли з козацьких суден.

Предметами ввозу запорозькими козаками до Туреччини були хутра, вовна, залізо, полотно, канат, конопля, яловичина, баранина, живі вівці, конопляна олія, риба, ікра, пшениця, тощо. Певна частина цих товарів ішла безпосередньо з Січі, інші через Січ з лівобережного та правобережного

Дніпра, Річчі Посполитої й Москви. Турецькі купці ввозили в Запоріжжя ткани, різні прянощі, ізюм, маслини, лимонний сік, каву, тютюн, мило, предмети розкоші.

Запорізькі козаки вели й сухопутну торгівлю доходячи до Балтійського моря, півдня Уралу.

Торгівля з Кримом розпочалася відразу з появою запорізьких козаків на дніпровському низу й набула значного поширення. Головними місцями торгівлі запорожців з татарами були: Січ, Перекоп, Кафа, Козлів; товари з Запоріжжя частково йшли Дніпром, але переважно суходолом по так званих «одвічних шляхах», Муравському та його гілках: Ізюмському і Кальміуському, тим же шляхом ішли товари з Криму до Запорожжя.

Поляки вели торговельні операції або безпосередньо з самими запорожцями, або за посередництвом запорожців із турками й кримчаками. Головними центрами польсько-запорожської торгівлі були Умань, Лисянка, Корсунь, Торговиця та ін.

Головними місцями торгівлі запорожських козаків були Стародуб, Миргород, Хорол, Лубни, Ромни, Опішня та інші місця, куди вони з'їжджалися переважно на ярмарки у дні річних чи храмових свят.

Крім великої вели також дрібну торгівлю в Запорізьких Кошах. Часом торгували на січовій площі, але переважно на Гасан-базарі, Крамному базарі чи січовому форштадті, тобто передмісті. Крім Січі торгівля велась і в селах. Тут були заїжджі двори, шинки, крамниці.

Історія торгівлі у запорізьких козаків вивчена ще недостатньо і потребує більш глибокого дослідження.

Література: 1. Скарбниця рідно краю : збірка матеріалів наук.-практ. конф. з музейної справи і краєзнавства. – Дніпропетровськ: Дніпро, 1993. – 132 с.
2. История Украинской ССР / Академия наук Украинской ССР. Институт истории. – Киев: Наук.думка, 1983. – Т.3. – С. 13–403.